

De mensenrechten: rechten (en plichten) voor jou en mij

Sjef Willockx

Inhoud

Inleiding.....	2
1. Wat zijn mensenrechten?	3
2. De mensenrechten in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens	5
2.1. Vrijheid.....	6
2.2. Gelijkwaardigheid.....	6
2.3. Solidariteit	7
2.4. Samenhang en indeling van de mensenrechten.....	8
2.5. Het meervoudsaspect van de mensenrechten	10
3. Problemen voor de mensenrechten.....	11
3.1. Problemen met vrijheid	11
3.2. Problemen met gelijkwaardigheid.....	12
3.3. Problemen met solidariteit.....	14
3.4. Problemen met de ideologische basis	16
3.5. Problemen met intenties	18
3.6. Problemen met de Staat	19
3.6.1. De ambtseed.....	20
4. Aanpak van de problemen.....	22
4.1. Het bevorderen van de mensenrechten	22
4.2. Het handhaven van de mensenrechten.....	23
4.2.1. Publieke confrontatie	23
4.2.2. Bureau Halt	24
4.2.3. Het College voor de Rechten van de Mens.....	25
4.2.4. Het Openbaar Ministerie.....	26
4.2.5. Internationale beroepsinstanties	26
4.3. Bevorderen en handhaven: schematisch overzicht	27

Inleiding

De mensenrechten zijn een idee, een gedachtegoed, en voor velen een bron van inspiratie. Werkelijk talloos zijn de initiatieven, groot en klein, nationaal en internationaal, uitgaand van overheden en van particulier initiatief, die de mensenrechten proberen te bevorderen. Samen vormen al deze initiatieven een wereldwijde beweging: de mensenrechtenbeweging.

Toch gaat er enorm veel mis met de mensenrechten. Iedereen die een tijdje het nieuws volgt, kan dit zien: vervolging van politieke tegenstanders, uitholling van de democratie door autoritaire regimes, onderdrukking van minderheden, mensenhandel, sektarisch geweld, ethnic cleansing en genocide: er komt geen einde aan.

Het verschil tussen de theorie van de mensenrechten en de praktijk van alledag is verbijsterend groot. De inspanningen van de vele duizenden in de mensenrechtenbeweging lijken welhaast betekenisloos, in het licht van onophoudelijk lijden, pijn en verdriet.

Wie niet wil berusten in deze situatie heeft maar één keuze: de inspanningen binnen de bestaande initiatieven intensiveren, of met een nieuw initiatief beginnen.

Welke keuze de beste kansen heeft – en waarom – is de centrale vraag van een studie die uit meerdere delen zal bestaan. Het onderhavige werkje is bedoeld als een inleiding daarop: een korte introductie tot het wezen van de mensenrechten. Hierbij wordt zoveel mogelijk geprobeerd om dicht bij de persoonlijke ervaring van alledag te blijven: dit gaat over de rechten (en plichten) van jou en mij. Toch zal, voor een goed begrip, ook wat theorie behandeld moeten worden.

1. Wat zijn mensenrechten?

Mensenrechten zijn rechten die de mens “automatisch” heeft, gewoon omdat hij of zij een mens is. Welke rechten dit zijn, staat niet bij voorbaat exact vast: dit is afhankelijk van ons mensbeeld. Dit betekent dat er in de praktijk nuanceverschillen voorkomen, zowel in tijd als in plaats, in wat als mensenrechten wordt beschouwd.

Aan het eind van de 18^e eeuw vinden we een goed voorbeeld van verschillende mensbeelden die naast elkaar bestaan, en die ieder hun eigen uitwerking krijgen in een opvatting van de mensenrechten. In deze periode vinden er revoluties plaats in zowel Frankrijk (1789) als Amerika (1776).

De Franse Revolutie benoemt Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap als haar idealen. Soms wordt de uitdrukking ook gebruikt als strijdkreet voor de Revolutie, en het is nog steeds het officiële devies van de Franse Republiek.

(De term “Broederschap” doet nu ouderwets aan. We zullen dit daarom hierna vervangen door het modernere “Solidariteit.”)

In de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring staat o.a. het volgende:

We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness.

Vertaling:

Wij achten deze waarheden onbetwifelbaar: dat alle mensen gelijk geschapen zijn, dat ze door hun Schepper zijn begiftigd met bepaalde onvervreembare rechten, waaronder te leven, vrij te zijn, en te streven naar geluk.

Als eerste wordt hier dus gesteld dat alle mensen gelijk geschapen zijn, maar de belangrijkste rechten die ze hebben, en die daarna worden opgenoemd, hebben specifiek betrekking op vrijheid: het gaat om recht op de *vrijheid* om te leven, en om de *vrijheid* om naar geluk te streven. Deze nadruk op vrijheid verraadt een eigen mensbeeld: het beeld van de pionier die er in de Nieuwe Wereld in zijn eentje op uittook om zelf, in alle vrijheid, zijn lot te bepalen.

De Franse (Europese) visie daarentegen was geworteld in een oude samenleving vol onderlinge samenhangen: een sterk weefsel dat bestand bleef tegen het geweld van de revolutie, zodat de oude idealen van naastenliefde en liefdadigheid ondanks alles behouden bleven – een voedingsbodem waarop later het socialisme kon ontstaan.

En toeval of niet: in de Amerikaanse samenleving zijn gelijkheid en solidariteit tot op de dag van vandaag minder prominent aanwezig dan in de Europese.

In 1948 werd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM) afgekondigd. Zoals het woord “universeel” in de naam al aangeeft, was deze verklaring bedoeld als definitieve, en algemeen geldige vastlegging van wat de mensenrechten nu precies zijn.

Een groot aantal mensenrechtenteksten volgt nauwkeurig de visie op de mensenrechten van de UVRM. Dit zijn op de eerste plaats de mensenrechtenverdragen van de Verenigde Naties zelf, maar ook de mensenrechtenverklaringen en -verdragen van de Raad van Europa en de Europese Unie doen dit.

Maar ook nu nog zijn er meerdere opvattingen over de mensenrechten.

De mensenrechtenverklaring van de Afrikaanse Unie (opgesteld in 1981), heet voluit: “Afrikaans Handvest van de Rechten van de Mens en het Volk.”¹ Artikel 19 t/m 24 van dit Handvest behandelen de gelijkberechtigdheid van alle volken² – iets wat in andere mensenrechtenteksten veel minder uitgebreid aan de orde komt. Wat verder opvalt in dit Handvest is de nadruk op traditionele waarden, op de plichten van de burger ten opzicht van zijn land, en op de Afrikaanse identiteit.

Ook de Zuidoost Aziatische Verdragsorganisatie (ASEAN) heeft een mensenrechtenverklaring uitgegeven (in 2012). Deze lijkt qua inhoud sterk op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM), maar men heeft er een lijst van “Algemene Principes” aan toegevoegd. Hierin wordt bijv. gesteld, dat iemand pas recht heeft op toepassing van de mensenrechten als hij zijn verplichtingen tegenover “de gemeenschap” (wat ook gelezen kan worden als “de Staat”) in voldoende mate vervult.³ Verder krijgt de Staat uitdrukkelijk de bevoegdheid om *alle* rechten en vrijheden in te perken in het belang van o.a. de nationale veiligheid.⁴ Dit zijn beperkingen die veel verder gaan dan in de UVRM.

Maar ook in het Westen, waar het gedachtegoed van de UVRM de norm is, zijn er soms belangrijke verschillen van inzicht. Zo staan bijv. de opvattingen over euthanasie van Nederland en enkele andere landen duidelijk apart.

Fundamenteel afwijkend van de UVRM zijn de mensenrechtenverklaringen die door Moslimorganisaties zijn uitgegeven. Deze baseren zich op de Islamitische wetgeving (de Sharia). Op deze verklaringen zal hier verder niet ingegaan worden: de grondbeginselen van de Sharia zijn onverenigbaar met Westerse rechtsopvattingen.

---

¹ African Charter on Human and Peoples’ Rights.

² Dit betreft de zgn. derde generatie mensenrechten: zie pag. 9 hieronder.

³ General Principle #6.

⁴ General Principle #8.

2. De mensenrechten in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

De UVRM is wereldwijd al meer dan 70 jaar de meest toonaangevende mensenrechtenverklaring. Bijna alle mensenrechteninitiatieven verwijzen naar deze verklaring als hun inspiratie – ook de al genoemde Afrikaanse en Aziatische teksten.

Het is goed om ons te realiseren dat de UVRM het begin van een ontwikkeling markeert. Dit betekent dat ze tegelijkertijd revolutionair en onvolkomen is.

De UVRM is een kind van haar tijd, en dus in sommige opzichten gedateerd. Zo spreekt de Verklaring nog over het gezin als “de natuurlijke en fundamentele groepseenheid van de maatschappij.”⁵ Een aantal rechten worden in de UVRM nog niet expliciet benoemd, en de tekst toont hier en daar sporen van politieke compromissen. Maar het oordeel van de geschiedenis is niettemin duidelijk: de UVRM hoort bij de belangrijkste teksten die ooit zijn opgesteld.

* * * * *

In de visie van de UVRM zijn de mensenrechten rechten die ieder mens toekomen, onder alle omstandigheden, louter vanwege van het mens-zijn.

Ieder mens: dus zonder enig onderscheid, op welke grond dan ook (anders gezegd: deze rechten zijn universeel).

Onder alle omstandigheden: wat er ook gebeurt, een mens kan deze rechten nooit verliezen (in juridische taal: deze rechten zijn onvervreemdbaar).

Louter vanwege het mens-zijn: deze rechten hoeven dus niet aan iemand verleend te worden: ze zijn aangeboren.

Deze combinatie van aangeboren, universeel en onvervreemdbaar maakt dat dit “superrechten” zijn: ze hebben als groep voorrang op andere rechten, zoals bijv. rechten uit een overeenkomst.

Toch betekent dit niet dat de werking van de mensenrechten absoluut en onvoorwaardelijk is: in de UVRM kennen de mensenrechten wel degelijk beperkingen.⁶

Enerzijds hebben we nu een duidelijke omschrijving van wat de UVRM verstaat onder mensenrechten, maar anderzijds vertelt dit ons nog niet over welke rechten het gaat.

Het verschil tussen de Amerikaanse en de Europese grondgedachte over de mensenrechten is hiervoor al kort aangestipt. Artikel 1 van de UVRM wijst direct in de richting van het Europese gedachtegoed:

Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen.

Men herkent hier het Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap van de Franse Revolutie. Ook bij verdere bestudering van de UVRM blijkt, dat hierin deze pijlers alle drie goed herkenbaar zijn uitgewerkt. De UVRM steunt dus duidelijk op de Europese benadering van deze rechten.

---

⁵ Artikel 16, lid 3.

⁶ Zie de bespreking van UVRM art. 29 in paragraaf 3.1 “Problemen met vrijheid” op pagina 11 hieronder.

De UVRM kent 30 artikelen, waarvan de meeste bestaan uit meerdere onderdelen, of “leden.” In de volgende paragrafen zullen we een selectie hieruit citeren, waarbij gepoogd is om bepalingen te kiezen die zo dicht mogelijk bij het leven van alledag staan.

De UVRM geeft zelf geen expliciete indeling van de rechten in verschillende categorieën, maar wij zullen ze hier groeperen in de dimensies Vrijheid, Gelijkwaardigheid, en Solidariteit.

2.1. Vrijheid

Vrijheid, dat is het recht om jezelf te zijn, om te leven zoals je dat zelf verkiest; om je te kunnen uiten zoals je wilt (zonder daartoe verplicht te zijn), om te kunnen gaan en staan waar je wilt, om te denken en geloven wat je wilt. Vrijheid, dat is het recht om het individuele en persoonlijke te zijn, en uit te dragen, of niet uit te dragen, naar eigen keuze.

In de UVRM hebben o.a. de volgende artikelen hier betrekking op:

Artikel 3: Een ieder heeft het recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon.

Artikel 13, lid 1: Een ieder heeft het recht zich vrijelijk te verplaatsen en te vertoeven binnen de grenzen van elke Staat.

Artikel 13, lid 2: Een ieder heeft het recht welk land ook, met inbegrip van het zijne, te verlaten en naar zijn land terug te keren.

Artikel 14, lid 1: Een ieder heeft het recht om in andere landen asiel te zoeken en te genieten tegen vervolging.

Artikel 18: Een ieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of overtuiging te belijden door het onderwijzen ervan, door de praktische toepassing, door eredienst en de inachtneming van de geboden en voorschriften.

2.2. Gelijkwaardigheid

Het “Gelijkheid” van de Franse Revolutie moeten we lezen als gelijkwaardigheid: het betekent niet dat ieder mens gelijk is of moet zijn aan ieder ander, maar dat ieder mens gelijkwaardig is aan ieder ander. Niemand kan op grond van geboorte, ras, huidkleur of een andere factor méér waard zijn dan een ander. Dit gebod van gelijkwaardigheid omvat dus tevens een verbod op discriminatie.

Gelijkwaardigheid betekent ook, dat het recht van de sterkste (of van de rijkste) niet zal gelden. En het betekent, dat niet willekeur zal regeren, maar de wet. Het betekent dat iedereen gelijk is voor de wet, en dat de wet gelijk is voor iedereen.

Een aantal voorbeelden uit de UVRM:

Artikel 2: Een ieder heeft aanspraak op alle rechten en vrijheden, in deze Verklaring opgesomd, zonder enig onderscheid van welke aard ook, zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.

Artikel 7: Allen zijn gelijk voor de wet en hebben zonder onderscheid aanspraak op gelijke bescherming door de wet. Allen hebben aanspraak op gelijke bescherming tegen iedere achterstelling in strijd met deze Verklaring en tegen iedere ophitsing tot een dergelijke achterstelling.

Artikel 21, lid 2: Een ieder heeft het recht om op voet van gelijkheid te worden toegelaten tot de overheidsdiensten van zijn land.

Artikel 27, lid 1: Een ieder heeft het recht om vrijelijk deel te nemen aan het culturele leven van de gemeenschap, om te genieten van kunst en om deel te hebben aan wetenschappelijke vooruitgang en de vruchten daarvan.

Behalve dat iedereen recht heeft op een gelijkwaardige behandeling, moet de inrichting van de maatschappij ook zo zijn, dat deze gelijkwaardigheid ondersteunt. Daarvoor zijn in ieder geval algemene, eerlijke en vrije verkiezingen vereist, recht op een eerlijk proces, en rechtvaardige economische verhoudingen.

Hierover gaan o.a. de volgende artikelen:

Artikel 10: Een ieder heeft, in volle gelijkheid, recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie bij het vaststellen van zijn rechten en verplichtingen en bij het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolgning.

Artikel 20, lid 1: Een ieder heeft recht op vrijheid van vreedzame vereniging en vergadering.

Artikel 21, lid 3: De wil van het volk zal de grondslag zijn van het gezag van de Regering; deze wil zal tot uiting komen in periodieke en eerlijke verkiezingen, die gehouden zullen worden krachtens algemeen en gelijkwaardig kiesrecht en bij geheime stemmingen of volgens een procedure, die evenzeer de vrijheid van de stemmen verzekert.

Artikel 23, lid 1: Een ieder heeft recht op arbeid, op vrije keuze van beroep, op rechtmatige en gunstige arbeidsvoorwaarden en op bescherming tegen werkloosheid.

Artikel 23, lid 2: Een ieder, zonder enige achterstelling, heeft recht op gelijk loon voor gelijke arbeid.

2.3. Solidariteit

Maatschappelijke solidariteit betekent dat de zwakkeren kunnen rekenen op steun van de sterkeren, zodat ook zij toegang zullen hebben tot onderwijs, gezondheidszorg en sociale voorzieningen. In een moderne samenleving verloopt deze solidariteit grotendeels via het belastingstelsel ("de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten").

Zie bijv. de volgende UVRM-artikelen:

Artikel 22: Een ieder heeft als lid van de gemeenschap recht op maatschappelijke zekerheid en heeft er aanspraak op, dat door middel van nationale inspanning en internationale samenwerking, en overeenkomstig de organisatie en de hulpbronnen van de betreffende Staat, de economische, sociale en culturele rechten, die onmisbaar zijn voor zijn waardigheid en voor de vrije ontplooiing van zijn persoonlijkheid, verwezenlijkt worden.

Artikel 25, lid 1: Een ieder heeft recht op een levensstandaard, die hoog genoeg is voor de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin, waaronder inbegrepen voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige verzorging en de noodzakelijke sociale diensten,

alsmede het recht op voorziening in geval van werkloosheid, ziekte, invaliditeit, overlijden van de echtgenoot, ouderdom of een ander gemis aan bestaansmiddelen, ontstaan ten gevolge van omstandigheden onafhankelijk van zijn wil.

Artikel 26, lid 1: Een ieder heeft recht op onderwijs; het onderwijs zal kosteloos zijn, althans wat het lager en basisonderwijs betreft. Het lager onderwijs zal verplicht zijn. Ambachtsonderwijs en beroepsopleiding zullen algemeen beschikbaar worden gesteld. Hoger onderwijs zal openstaan voor een ieder, die daartoe de begaafdheid bezit.

2.4. Samenhang en indeling van de mensenrechten

Door al deze rechten bij elkaar in één verklaring op te nemen, wordt hun onderlinge samenhang wel gesuggereerd, maar de UVRM doet geen concrete uitspraak over die samenhang. Het dichtst erbij komt de volgende paragraaf uit de Preambule:

Overwegende, dat de volkeren van de Verenigde Naties in het Handvest hun vertrouwen in de fundamentele rechten van de mens, in de waardigheid en de waarde van de mens en in de gelijke rechten van mannen en vrouwen opnieuw hebben bevestigd, en besloten hebben om sociale vooruitgang en een hogere levensstandaard in groter vrijheid te bevorderen; (...)

Hier worden sociale vooruitgang, een hogere levensstandaard én een grotere vrijheid, als één samenhangend geheel gezien.

Het schijnt schrijver dezes echter toe dat een meer expliciete duiding van de samenhang in de mensenrechten zowel mogelijk als gewenst is, en wel als volgt:

Er kan geen vrijheid voor een ieder zijn, zonder algemeen respect voor ieders gelijkwaardigheid, en maatschappelijke solidariteit voor allen.

Op grond hiervan kunnen de mensenrechten dan worden ingedeeld in persoonlijke vrijheidsrechten ("Vrijheid") en voorwaardenscheppende rechten ("Gelijkwaardigheid" en "Solidariteit").

Wie door armoede, of door de wet, of anderszins wordt gediscrimineerd (en dus niet als gelijkwaardig wordt behandeld), zit opgesloten in onderdrukkende beperkingen, en kan dus niet vrij zijn.

Wie overal alleen voor staat, en in nood niet kan rekenen op steun van de gemeenschap, is een speelbal van het lot, en dus niet vrij.

Op het moment dat de UVRM werd opgesteld (in 1948) was dit raamwerk van vrijheidsrechten enerzijds, en voorwaardenscheppende rechten anderzijds, ongetwijfeld bekend. Maar vanwege de politieke tegenstellingen van die tijd (Kapitalisme versus Communisme) koos men toch voor een andere indeling, en deze is nog steeds de meest gebruikelijke. Enerzijds heeft men het dan over burgerlijke en politieke rechten (zoals vrijheid van meningsuiting, het recht op vrije verkiezingen, en het recht op privacy) en anderzijds over economische, sociale en culturele rechten (zoals recht op voldoende inkomen, recht op werk en sociale zekerheid, op onderwijs en op gezondheidszorg). Deze twee hoofdcategorieën worden ook wel aangeduid als resp. de eerste en tweede generatie mensenrechten – omdat ze historisch gezien in deze volgorde als mensenrechten zijn erkend.

Er bestaan reële (juridische) verschillen tussen beide categorieën rechten.

De 1^e generatie mensenrechten:

- Is vooral gericht op het individu, in de vorm van persoonlijke rechten en vrijheden.
- Laat zich goed formuleren in juridisch afdwingbare teksten.
- Schendingen van deze rechten lenen zich hierdoor in de meeste gevallen voor een gang naar de rechter.

In de UVRM betreft dit de artikelen 3 t/m 21.

De 2^e generatie mensenrechten:

- Is meer gericht op de maatschappij als geheel, in de vorm van toezeggingen voor algemeen beschikbare voorzieningen.
- De eisen die aan deze voorzieningen gesteld moeten worden zijn moeilijk exact te kwantificeren. Daardoor kunnen verdragsteksten hierover niet juridisch sluitend worden opgesteld.⁷
- Tekortkomingen ten opzichte van de verdragsteksten zijn daardoor meer een onderwerp voor de politiek, dan voor de rechter.

In de UVRM betreft dit de artikelen 22 t/m 27.

Overigens wordt er ook wel gesproken van een 3^e generatie mensenrechten. Dit zijn de collectieve rechten van een volk, zoals het recht op zelfbeschikking, het recht op beheer van eigen grondstoffen, en het recht op vrede. Of deze rechten gezien moeten worden als mensenrechten is omstreden.⁸

Het verband tussen beide indelingen kan als volgt worden weergegeven:

1 ^e generatie mensenrechten (Burgerlijk en politiek)		2 ^e generatie mensenrechten (Economisch, sociaal en cultureel)
“Vrijheid”	“Gelijkwaardigheid”	“Solidariteit”
O.a.: Vrijheid van meningsuiting Vrijheid van beweging Recht op asiel	O.a.: Recht op bescherming tegen discriminatie Recht op vrije verkiezingen Recht op een eerlijk proces	O.a.: Recht op onderwijs Gezondheidszorg Sociale voorzieningen
	Recht op rechtvaardige economische verhoudingen ←	
Recht op deelname aan het culturele leven ←		
Vrijheidsrechten	Voorwaardenscheppende rechten	

Tabel 1 Verschillende indelingen van de mensenrechten

Het recht op rechtvaardige economische verhoudingen is in de klassieke indeling onderdeel van de 2^e generatie mensenrechten. Wanneer we kiezen voor een indeling in Vrijheid, Gelijkwaardigheid en Solidariteit, hoort het bij Gelijkwaardigheid.

Het recht op deelname aan het culturele leven is in de klassieke indeling eveneens onderdeel van de 2^e generatie. In de voorgestelde indeling zou het in de groep van de persoonlijke vrijheidsrechten vallen.

⁷ Volgens sommigen kwalificeren deze voorzieningen dan ook niet als rechten, omdat ze niet “in rechte” kunnen worden gevorderd. Voor juristen is dit een probleem, maar het terrein van de mensenrechten is breder dan het juridische domein alleen.

⁸ In het Afrikaans Handvest van de Rechten van de Mens en het Volk worden deze rechten wel behandeld, in art. 19 t/m 24: zie pag. 4 hierboven.

2.5. Het meervoudsaspect van de mensenrechten

In het Nederlands en het Duits wordt het woord voor mensenrechten (Duits: “Menschenrechte”) samengesteld met “mensen”: meervoud. In het Engels en het Frans gebruikt men aanduidingen waarin de mens in het enkelvoud staat: “human rights” resp. “les droits de l’homme.” De Nederlandse en Duitse benamingen doen meer recht aan de werkelijkheid dan de Engelse en Franse: de mensenrechten zijn uitdrukkelijk een meervoudskwestie.

Een voorbeeld ter verduidelijking.

Een schipbreukeling op een verder onbewoond eiland heeft enerzijds alle vrijheden die hij maar kan wensen, maar anderzijds heeft hij geen enkel recht. Omdat hij alleen is, kan niemand hem iets beletten – dus hij is volkomen vrij. Maar omdat hij alleen is kan hij bij niemand aankloppen voor het verzilveren van een recht. Hij kan gaan en staan waar hij wil, geloven wat hij wil, en iedere mening uiten, maar hij kan zich met niemand verenigen voor een doel, met niemand vergaderen, en nergens terecht voor onderwijs of gezondheidszorg. De schipbreukeling is dus volkomen vrij, maar tegelijkertijd ook volkomen rechteloos.

Dit laat zien dat de mensenrechten pas ten volle verwezenlijkt kunnen worden in de interactie van mensen onderling, en in de interactie van mens en gemeenschap. De mensenrechten zijn dus niet “de rechten van het individu”, maar de gezamenlijke én individuele rechten van alle leden van de gemeenschap der mensheid tezamen.

3. Problemen voor de mensenrechten

De mensenrechten mogen dan wel ieder mens zijn aangeboren, maar dat wil nog niet zeggen dat ieder mens ze ook automatisch vrijelijk zal kunnen genieten.

Het is niet moeilijk om de mensenrechten aan het individu te “verkopen”: iedereen wil graag vrij zijn, iedereen wil graag gelijkwaardig aan anderen worden gevonden, en iedereen wil graag wat solidariteit ervaren van zijn medemensen.

Toch is dat maar de helft van het verhaal, omdat de mensenrechten er niet alleen voor het individu zijn, maar voor de gemeenschap als geheel. De mensenrechten zijn dus nauw verbonden met intermenselijke relaties. En dat is waar de schoen wringt: intermenselijke relaties zijn helaas zelden vrij van problemen.

3.1. Problemen met vrijheid

Zoals gezegd, iedereen wil graag vrij zijn: vrij om te kunnen doen wat je wilt, en om te kunnen gaan en staan waar je wilt. Maar juist in dat “iedereen” schuilt het probleem.

Stel bijv., dat de één de vrijheid wenst om de muziek hard te zetten, terwijl de ander op hetzelfde moment, en op de zelfde plaats, de vrijheid wenst om van de stilte te genieten. Dan heb je een probleem dat niet zo eenvoudig is op te lossen.

Alleen de zojuist genoemde schipbreukeling op het onbewoonde eiland is werkelijk vrij. Maar wie daarvoor niet de prijs van totale eenzaamheid wil betalen, kan zich er maar beter bij neerleggen dat vrijheid nooit absoluut zal zijn. We hebben immers altijd te maken met anderen, met wie we rekening zullen moeten houden (als we tenminste niet voortdurend ruzie willen hebben.)

Om allerlei problemen te voorkomen, zal onze vrijheid van handelen dus van tijd tot tijd ingeperkt moeten worden. Maar die inperkingen moeten dan wel weer zo beperkt mogelijk zijn.

In de UVRM gaat Artikel 29, lid 2 hierover. Dit luidt als volgt:

In de uitoefening van zijn rechten en vrijheden zal een ieder slechts onderworpen zijn aan die beperkingen, welke bij de wet zijn vastgesteld en wel uitsluitend ter verzekering van de onmisbare erkenning en eerbiediging van de rechten en vrijheden van anderen en om te voldoen aan de gerechtvaardigde eisen van de moraliteit, de openbare orde en het algemeen welzijn in een democratische gemeenschap.

Dat is een flinke mondvol, maar het komt erop neer dat er slechts twee geldige redenen kunnen zijn om iemands vrijheid in te perken:

- ten behoeve van de eerbiediging van de rechten en vrijheden van anderen; of
- ten behoeve van de moraliteit, de openbare orde en het algemeen welzijn in een democratische gemeenschap.

(De uitdrukking “de moraliteit, de openbare orde en het algemeen welzijn” doet gedateerd aan. In het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie uit 2012 staat een moderne versie: “door de [Europese] Unie erkende doelstellingen van algemeen belang.” (HGEU, art. 52, lid 1.))

Iemands rechten op grond van de UVRM mogen dus alleen worden ingeperkt wanneer dit nodig is om de rechten van anderen te beschermen, of wanneer voorkomen moet worden

dat de samenhang van de maatschappij in gevaar komt. Bovendien moeten alle beperkingen op deze rechten vastgelegd zijn in de wet, zodat iedereen van tevoren kan weten waar de grenzen liggen, en om te voorkomen dat autoriteiten op willekeurige gronden de rechten van de één wel en van de ander niet zullen inperken.

Dit alles biedt een denkrichting, maar het is geen pasklare oplossing. Het gegeven voorbeeld van harde muziek wordt in de wet wel geregeld, maar alleen voor zover het om excessen gaat: “burengerucht.”⁹ Voor het overige wordt van iedereen verwacht dat hij “gewoon” met een ander rekening houdt, en dat mensen dit soort problemen dus in goed overleg samen oplossen.

* * * * *

Een heel specifiek – en complex – probleem met vrijheid is, waar de grenzen liggen van de vrijheid van meningsuiting.

Vrijheid van meningsuiting betekent niet dat alleen jij en ik onze mening mogen uiten, maar dat iedereen dat mag. En dat betekent weer, dat iedereen verplicht is om dat van ieder ander te accepteren.

Toch mag niet iedere mening geuit worden. De vrijheid van meningsuiting wordt begrensd door de wet. Hoe dit in de praktijk werkt, wordt duidelijk in het volgende voorbeeld.

Op 18 mei 2017 deed de rechtbank in Amsterdam uitspraak in een aantal zaken betreffende belediging, bedreiging, opruiing en discriminatie, gericht tegen politica Sylvana Simons. Van de 21 aangeklaagden werden er 20 veroordeeld tot een werkstraf of geldboete. In de toelichting bij het vonnis stond o.a. de volgende passage, onder het kopje “Grenzen aan vrije meningsuiting:”

Tegelijkertijd hoopt de rechtbank dat de oplegging van straffen aan deze verdachten duidelijk maakt aan de maatschappij dat de vrijheid van meningsuiting grenzen kent en dat het overschrijden van die grenzen consequenties heeft. Een mening geven mag, die vrijheid is groot, zeker als die past in een maatschappelijk debat. Maar wanneer deze mening een belediging, bedreiging, opruiing of discriminatie betreft, is sprake van strafbaar gedrag.

Deze wettelijke beperkingen op de vrijheid van meningsuiting zijn in overeenstemming met het hiervoor geciteerde artikel 29 lid 2 de UVRM, omdat belediging en bedreiging van een persoon diens fundamentele recht op vrijheid schenden, en omdat opruiing en discriminatie de samenhang in de maatschappij bedreigen.

3.2. Problemen met gelijkwaardigheid

In de UVRM staat, dat alle mensen “vrij en gelijk in waardigheid en rechten” geboren worden (UVRM, artikel 1, zie pagina 5 hierboven). Maar ook daarna heeft iedereen recht op gelijkwaardigheid. Daaraan geeft de UVRM ruime aandacht, zoals we gezien hebben in paragraaf 2.2 *Gelijkwaardigheid* op pagina 6.

Gelijkwaardigheid is niet hetzelfde als gelijkheid, maar extreme ongelijkheid leidt wel tot ongelijkwaardigheid. Wie extreem arm is, kan niet meedoen, en komt in een sociaal isolement. Dan kan er van gelijkwaardigheid, van gelijke kansen, geen sprake meer zijn.

---

⁹ Artikel 431, Wetboek van Strafrecht: “Met geldboete van de eerste categorie wordt gestraft hij die rumoer of burengerucht verwekt waardoor de nachtrust kan worden verstoord.”

Als we dit willen voorkomen, dan zal er een sociaal vangnet moeten zijn. Dit zal gefinancierd moeten worden, uit belastingopbrengsten, wat dus ten koste gaat van de vrijheid van de rijkere om zelf te bepalen wat ze met hun geld doen.

Een ander voorbeeld. Een werkgever heeft veel meer macht dan een individuele werknemer. Natuurlijk zijn er ook sociaal-voelende werkgevers, maar zonder overheidsmaatregelen zouden er toch zeker werknemers zijn die geen inspraak zouden hebben, die zouden moeten werken onder onveilige omstandigheden, en die geen bescherming zouden hebben tegen willekeurig ontslag. Zulke werknemers zouden zich niet veilig genoeg voelen om iets te zeggen over hun arbeidsomstandigheden, en zouden dus, in deze zeer ongelijkwaardige verhoudingen, heel onvrij zijn.

Om dit soort situaties te voorkomen moet de positie van de werknemer dus beschermd worden door de wet. En dat gaat ten koste van de vrijheid van de werkgever.

De conclusie is dan, dat om een gelijkwaardige positie voor de een te beschermen, soms door een ander een stukje vrijheid zal moeten worden ingeleverd.

* * * * *

Gelijkwaardigheid betekent ook, dat de ene mens de andere niet als minderwaardig mag behandelen. Dit kan moeilijk zijn, omdat we gewend zijn een mens te identificeren met wat hij zegt of doet. Stel, we vinden iemand dom. Dan hoeven we geen respect te hebben voor die domheid, maar nog wel voor de mens. Ook mensen die we dom vinden, moeten we accepteren als fundamenteel aan ons gelijkwaardig. We zouden mensen die we dom vinden dus niet moeten uitschelden of kleineren.

Evenzo hoeven we geen respect op te brengen voor het geloof van een ander – maar wel voor de mens die dat geloof aanhangt.

(Daar zitten overigens wel twee kanten aan. Degene die een geloof aanhangt, zal moeten accepteren dat een ander dat geloof misschien belachelijk vindt. Geloof geeft geen recht op extra lange tenen.)

Ook zij die een misdrijf hebben begaan hebben recht op een gelijkwaardige behandeling. Wat iemand ook heeft gedaan, om welke reden dan ook: een mens verliest daardoor nooit het recht een mens te zijn, en als zodanig te worden behandeld. Daarom is er in de mensenrechten geen plaats voor marteling, dwangarbeid, of de doodstraf.¹⁰

* * * * *

De grootste bedreiging voor gelijkwaardigheid is discriminatie. We spreken van discriminatie wanneer iemand met opzet slecht wordt behandeld, omdat hij of zij gezien wordt als lid van een groep die minderwaardig zou zijn, of die minder rechten zou hebben.

Het eigenlijke voorwerp van discriminatie is dus steeds een groep (“zwarten”, “homo’s”, “Polen”, “vrouwen”, “Joden”), ook wanneer een individu wordt gediscrimineerd. Het individu wordt immers gediscrimineerd omdat hij gezien wordt als lid van de betreffende groep.

Juist het stigmatiseren van groepen is het gevaarlijkste element van discriminatie. Discriminatie is een slijtzwam die de samenhang in de maatschappij ondermijnt. Zonder die sa-

---

¹⁰ In de UVRM wordt de doodstraf niet categorisch verboden. In 1948 was dat nog een brug te ver. Pas in 1966 heeft de VN een optioneel protocol opgesteld waarin de doodstraf wel helemaal wordt verboden.

menhang kan de maatschappij niet bestaan als een omgeving waarin de mensenrechten worden gerespecteerd. Discriminatie is een ervijand van de mensenrechten.

3.3. Problemen met solidariteit

Solidariteit is nauw verbonden met gelijkwaardigheid, maar gaat verder. Zonder gelijkwaardigheid heeft niet iedereen de zelfde kansen, maar solidariteit is nodig voor hen die aan kansen niet genoeg hebben.

De Grote Van Dale geeft als betekenis voor het woord solidariteit: “bewustzijn van saamhorigheid en bereidheid om de consequenties daarvan te dragen.” Solidariteit is dus gebaseerd op gemeenschapsdenken.

Dit wijst naar de oorsprong van de menselijke solidariteit. De mens is van nature een sociaal wezen. Sociale wezens maken niet alleen deel uit van een groep, maar ze investeren ook in het welzijn van de groep. Dat doen ze omdat ze de groep waarderen als een steun in de strijd om te overleven. De leden van de groep ervaren er voordeel van, als het met de groep als geheel goed gaat. Daarom zal in de natuur (apen), of in een kleine, primitieve gemeenschap, een lid dat voedsel gevonden heeft dit delen met de rest van de groep. Bij dit delen heeft de hele groep baat, en de volgende keer zal een ander lid van de groep hetzelfde doen.

Deze vorm van onderlinge solidariteit functioneert het beste in kleine, overzichtelijke groepen, waarin alle leden elkaar kennen. Alleen dan kunnen de leden nl. bijhouden of er geen profiteurs zijn, die alleen maar nemen zonder tot tegenprestatie bereid te zijn.

De menselijke solidariteit is dus van nature gericht op de leden van een kleine gemeenschap: de eigen groep.

In een complexe samenleving als de onze maakt iedereen deel uit van meerdere, elkaar deels overlappende groepen: een gezin, een familie, de werknemers van een bedrijf, de leden van een sportclub, de inwoners van een stad, een streek, of land.

Veel van deze groepen zijn zo groot zijn dat niemand alle leden ervan kan kennen. Dan schiet het systeem van spontane, wederzijdse solidariteit al vlug tekort.

* * * * *

Zoals we al gezien hebben (in paragraaf 2.3 *Solidariteit* op pagina 7 hierboven) krijgt maatschappelijke solidariteit o.a. vorm via het belastingstelsel. Voor de democratische rechtsstaat is dit een geëigende manier om bijv. onderwijs en gezondheidszorg te financieren. Voor dit type voorzieningen, waar iedereen ooit een beroep op moet doen, is dit een onomstreden systeem.

Het wordt al iets problematischer, wanneer het gaat om voorzieningen voor speciale groepen, zoals gehandicapten.

Een voorbeeld. Recht op vrijheid van beweging betekent o.a. dat ieder mens gebruik moet kunnen maken van het openbaar vervoer. Ieder mens, dus ook iemand in een rolstoel. Maar dat vergt wel bijzondere aanpassingen aan bussen, treinen en perrons. Dat kost veel geld, wat uiteindelijk door de gezonde reizigers zal moeten worden opgebracht – via een duurder bus- of treinkaartje, of via de belastingen. Natuurlijk, in theorie kan iedereen ooit in een rolstoel terecht komen, maar er zullen niet veel mensen zijn die het meebetalen aan deze voor-

ziningen zien als een verzekeringspremie voor hun eigen toekomst. Hier wordt het gevoel van solidariteit dus wat meer op de proef gesteld. Dat dit in de praktijk toch tot weinig problemen leidt komt, omdat de kosten over zoveel mensen worden omgeslagen dat alleen de ergste gierigaards het zullen voelen als een aanslag op hun portemonnee.

Dit wordt anders wanneer bijv. een kleine gemeente, of een individuele winkelier, een elektrische deuropener moet aanbrengen omdat anders iemand in een rolstoel niet zelfstandig naar binnen kan. Dan ontstaat een afweging, waarvan de uitkomst niet bij voorbaat vaststaat. Maar bij mensen die zich in een rolstoel moeten verplaatsen is goed bekend, dat die uitkomst nogal eens negatief uitpakt: "Is dat nou echt wel nodig? Er is toch altijd wel iemand in de buurt die even de deur voor die mevrouw kan openhouden?"

Hulp bieden, rechtstreeks van mens tot mens (buiten de eigen kring van familie of bekenden), gaat nog een stap verder. Dan wordt het echt moeilijk, omdat het (te) persoonlijk dreigt te worden. In het eigen gezin, de eigen familie, of bijv. onder de werknemers van hetzelfde bedrijf, gaat het aanbieden van hulp makkelijker, omdat er al een meer of minder persoonlijke relatie met de ander is. Bij het helemaal ontbreken van zo'n relatie is het voor een geveer een stap in het duister: gaat die ander jou misschien botweg afwijzen? Of kom je juist nooit meer van die persoon af?

Extra lastig kan het worden wanneer degene die hulp nodig heeft een totale buitenstaander is: een vluchteling bijvoorbeeld. Zolang we het allemaal goed hebben, is het opnemen van wat vluchtelingen geen probleem. Maar als het ons wat slechter gaat, of wanneer het land "overspoeld" wordt met vluchtelingen, komt er al snel gemor. Mensen hebben er begrip voor wanneer iemand wiens huis is uitgebrand voorgaat bij het verstrekken van een nieuwe woning. Dat is logisch: je kunt die mensen niet op straat laten slapen. Maar de asielzoeker wiens huis in een ver land ook is uitgebrand hoort niet bij "ons," en daarom gelden er voor hem andere maatstaven.

De mens is een sociaal wezen, en dus van nature geneigd tot solidariteit. Maar dan wel graag dicht bij huis, in eigen kring. Natuurlijk, mensen met een warm hart stappen makkelijk over deze barrières heen – maar als de warme harten in de meerderheid waren, zou de wereld er heel anders uitzien.

Daarom doen we er goed aan om solidariteit zoveel mogelijk te organiseren via instituties: professioneel, en onpersoonlijk. Op die manier is solidariteit met vreemden makkelijker op te brengen. Daar kunnen we neerbuigend over doen, maar zo zitten wij mensen nu eenmaal – in meerderheid – in elkaar. Dan is het beter je daar bij neer te leggen, dan vol te houden dat het anders zou moeten zijn.

De bedoelde instituties kunnen gefinancierd worden met het al genoemde systeem van de belastingen. Via de belastingen kunnen van iedereen bijdragen worden geïnd, waarna deze worden herverdeeld in de vorm van voorzieningen en verstrekkingen. Idealiter gaat het innen naar draagkracht, en het verstrekken naar behoefte. Dat is het model van de verzorgingsstaat.

* * * * *

In bepaalde Nederlandse politieke kringen wordt het model van een "zorgzame samenleving" voorgestaan, als alternatief voor de verzorgingsstaat. Juist omdat de menselijke solidariteit van nature gericht is op de leden van de eigen groep, is dit een uiterst gevaarlijk model. Als we maatschappelijke ondersteuning zouden gaan afschuiven naar het niveau van burenhulp, zou dat tot grote problemen leiden. De eenlingen, de niet-assertieven, de onpopulieren, de onsocialen: ze zouden massaal over de rand van de samenleving tuimelen.

Die persoon die “altijd” wel aanwezig is om even de deur voor die mevrouw in een rolstoel open te houden: die komt ook uit de koker van de pleitbezorgers van de zorgzame samenleving. Het model van de zorgzame samenleving is gebaseerd op het inzetten van sociale druk als een middel om bezuinigingen te realiseren.

* * * * *

Overigens is het afwijzen van hulp aan vreemdelingen niet automatisch discriminatie. Bij discriminatie gaat het er om, een groep anderen te treffen. Bij het voortrekken van de eigen groep worden de anderen “slechts” genegeerd.

Dat neemt niet weg dat beide goed kunnen samengaan. Als de asielzoekers in het voorbeeld over huisvesting bijv. Moslims zijn, kan het afwijzen van asielzoekers samenvallen met het discrimineren van Moslims.

Discriminatie kan ook opzettelijk verpakt worden als het voortrekken van de eigen groep, om het zo wat aanvaardbaarder te laten schijnen. “Eigen volk eerst” klinkt net iets minder afstotend dan “Weg met alle Moslims.” Bovendien zijn er geen wetten tegen het willen voortrekken van het eigen volk, en wel tegen discriminatie. Toch zijn beide even verwerpelijk, omdat beide een wig drijven in de samenleving, en zo de solidariteit ondermijnen die essentieel is voor het verwezenlijken van de mensenrechten.

3.4. Problemen met de ideologische basis

In de voorgaande paragrafen hebben we gekeken naar weerstand tegen de inhoud van de mensenrechten. Er is echter ook weerstand, die te maken heeft met de mensenrechten als fenomeen.

De mensenrechten, zoals verwoord in de UVRM, worden wel gezien als een specifiek Westers gedachtegoed. Van oorsprong is dit ook zo: de herkomst van deze ideeën laat zich terugvervolgen tot in het Engeland van de 13^e eeuw. Toen werd in het Magna Charta voor het eerst vastgelegd dat ook de koning zich moest houden aan “de wetten van het land.” Hij stond dus niet meer *boven* de wet.

Dit was een cruciale stap in de richting van het vestigen van wat de UVRM omschrijft als “de suprematie van het recht¹¹.”

Ook de latere geschiedenis van de mensenrechten loopt steeds via Westerse ontwikkelingen, zoals de Amerikaanse en Franse Revoluties, de afschaffing van de slavernij, de strijd voor het algemeen kiesrecht, en de opkomst van het socialisme.

Deze eenzijdig Westerse herkomst van de mensenrechten veroorzaakt regelmatig ongemak – ook in het Westen.

Behalve dat de UVRM duidelijk Westerse wortels heeft, draagt ze ook sporen van een koloniaal verleden. De UVRM is opgesteld in 1948. In die tijd waren er in Afrika nog maar een handvol landen onafhankelijk: de rest bestond nog uit koloniën, met name van Frankrijk en Engeland. Veruit de meeste Afrikaanse landen hebben dus niet kunnen meepraten over de inhoud van deze verklaring. Hetzelfde geldt voor een groot aantal landen in Azië, en voor de meeste Moslimlanden. Het is dus niet vreemd dat men daar de UVRM soms ziet als een

¹¹ In de Preambule van de UVRM: “Overwegende, dat het van het grootste belang is, dat de rechten van de mens beschermd worden door de suprematie van het recht, opdat de mens niet gedwongen worde om in laatste instantie zijn toevlucht te nemen tot opstand tegen tirannie en onderdrukking; (...)”

overblijfsel van het kolonialisme. En zowel in Afrika, als in Zuidoost Azië, als in de Moslimwereld, is men later eigen mensenrechtenverklaringen gaan opstellen.

Zoals gezegd leven ook bij sommige Westerlingen gevoelens van ongemak over de eenzijdig Westerse herkomst van de mensenrechten. Soms gaan die gevoelens zo ver, dat het tot schaamte leidt. Andere volken hebben andere culturen, en wie zijn wij dat wij hen kunnen voorschrijven hoe ze hun levens moeten leiden?

De waarheid ligt, zoals gewoonlijk, in het midden. Omdat de concrete inhoud van de mensenrechten afhankelijk is van de specifieke details van ons mensbeeld, zijn er *nuanceverschillen* mogelijk in wat men als mensenrechten ziet. Maar de uitdrukking “Dat is nu eenmaal hun cultuur” kan nooit een geldig excuus zijn voor grove mensenrechtenschendingen.

* * * * *

Een ander ideologisch probleem voor de mensenrechten is, dat sommigen er vooral een lange opsomming van rechten in zien, waarbij het individu alleen maar “ikke-ikke-ikke” tegen de gemeenschap zegt: “*Ik* heb recht op vrijheid, *ik* heb recht op gelijkwaardigheid, *ik* heb recht op solidariteit.”. Dat roept irritatie op: heeft het individu dan niet ook plichten jegens de gemeenschap?

Deze irritatie komt voort uit een onjuist begrip van de mensenrechten. Zoals hiervoor al verschillende malen aangegeven zijn alle mensenrechten tevens mensenplichten:

- De vrijheid van de een is afhankelijk van de aanvaarding daarvan door de ander, dus op iedereen rust de verplichting om andermans vrijheid te respecteren.
- Gelijkwaardigheid verdraagt zich niet met discriminatie, dus op iedereen rust de verplichting zich van discriminatie te onthouden.
- Maatschappelijke solidariteit vereist dat iedereen daar aan bijdraagt, dus op iedereen rust de verplichting daartoe.

Wie toch volhoudt dat de mensenrechten eenzijdig het individu begunstigen heeft het gewoon niet goed begrepen.

* * * * *

Tenslotte moet nog vermeld worden, dat er in onze multiculturele samenleving op het gebied van de mensenrechten ook heel directe ideologische confrontaties plaatsvinden. Dit komt omdat er tussen de mensenrechten en de Islamitische wetgeving (de Sharia) fundamentele verschillen zijn.

Leraren durven soms de mensenrechten in hun klas niet aan te snijden, omdat ze onhanterbare confrontaties met onwillige leerlingen willen vermijden. Dit is buitengewoon zorgelijk, omdat op deze manier hele klassen verstoken blijven van voorlichting over de mensenrechten.

Dit probleem leent zich niet voor een frontale aanpak. Mogelijk zou leerlingen de gelegenheid geboden moeten worden om lessen waarin de mensenrechten aan de orde komen over te slaan, op grond van geloofsovertuiging.

Dat zou betekenen dat we erin berusten dat een deel van onze burgers nooit achter het gedachtegoed van de mensenrechten zal staan. Hoe pijnlijk dat ook zou zijn, het zou wel in overeenstemming zijn met de vrijheid van gedachte die de UVRM predikt. En het zou de weg vrijmaken voor voorlichting over de mensenrechten aan leerlingen die hiervoor wél bereikbaar zijn.

In zijn eigen hoofd moet iedereen vrij kunnen zijn – 100%. De maatschappij mag alleen normen opleggen aan gedrag, niet aan gedachten. Dit betekent dat uitingen van discriminatie onverkort strafbaar blijven, ook wanneer ze bedreven worden door personen met bepaalde culturele of godsdienstige opvattingen.

3.5. Problemen met intenties

De intenties van mensen kunnen ook voor problemen zorgen: niet iedereen is van goede wil. Maar ook bij hen die dat wel zijn, kan het gebeuren dat men in goede bedoelingen blijft steken. Tussen willen en doen kunnen honderd en één obstakels opkomen. Eigenlijk weet iedereen dit wel: het is gewoon lastig om altijd het goede te doen.

Bij hen die in principe van goede wil zijn, kan men wel werken aan het verbeteren van de respons. Opvoeding, voorlichting, inspireren, concreet maken, confronteren: het kan allemaal helpen.

In de Preambule van de UVRM wordt dit als volgt verwoord:

[De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties proclameert] deze Universele Verklaring van de Rechten van de Mens als het gemeenschappelijk door alle volkeren en alle naties te bereiken ideaal, opdat ieder individu en elk orgaan van de gemeenschap, met deze verklaring voortdurend voor ogen, er naar zal streven door onderwijs en opvoeding de eerbied voor deze rechten en vrijheden te bevorderen, en door vooruitstrevende maatregelen, op nationaal en internationaal terrein, deze rechten algemeen en daadwerkelijk te doen erkennen en toepassen (...)

Dus onderwijs en opvoeding zijn nodig om “de eerbied voor deze rechten en vrijheden te bevorderen”, terwijl vooruitstrevende maatregelen (van overheden) nodig zijn om de mensenrechten “algemeen en daadwerkelijk te doen erkennen en toepassen.”

(Bij de “vooruitstrevende maatregelen” moeten we vooral denken aan de introductie van nieuwe wet- en regelgeving in lijn met de mensenrechten.)

Toch kunnen we er niet omheen, dat er ook mensen zijn die niet willen luisteren naar het verhaal van de mensenrechten. Onwil, kwaadaardigheid, opzettelijke gemeenheid, gewetenloze slechtheid: het komt allemaal voor. Of (her)opvoeden daar iets aan kan veranderen is onderwerp van discussie, maar het staat vast dat we hier voorlopig mee zullen moeten rekenen.

Dit betekent dat de mensenrechten het niet kunnen stellen zonder robuuste bescherming: bescherming door de wet.

Het belang van opname van de mensenrechten in de wet wordt in de Preambule van de UVRM als volgt omschreven:

Overwegende, dat het van het grootste belang is, dat de rechten van de mens bescherm worden door de suprematie van het recht, opdat de mens niet gedwongen worde om in laatste instantie zijn toevlucht te nemen tot opstand tegen tirannie en onderdrukking; (...)

Op internationaal niveau is dit bijv. gebeurd in de mensenrechtenverdragen van de Verenigde Naties. Omdat Nederland deze verdragen heeft geratificeerd, hebben de bepalingen ervan in ons land in principe kracht van wet. In principe, omdat Nederland bij sommige verdragen voorbehouden heeft gemaakt; die voorbehouden wegen dan weer zwaarder dan de verdragsteksten.

Maar een groot deel van de verdragsbepalingen is ook opgenomen in de gewone Nederlandse wet. Al met al betekent dit dat het Openbaar Ministerie voldoende handvatten heeft om schendingen van de mensenrechten te kunnen vervolgen.

Maar hoewel de wet niet gemist kan worden als bescherming voor de mensenrechten, is deze als instrument onvoldoende om de mensenrechten te realiseren. De wet kan regelen, en zo nodig straffen, maar niet onderwijzen, voorlichten of stimuleren.

Onderwijs en voorlichting, en andere vormen van positieve actie om de mensenrechten te bevorderen, vergen een basis van goede wil – zowel bij hen die het initiatief nemen voor dergelijke acties, als bij degenen die men er mee wil bereiken.

Zonder goede wil, zonder de juiste intenties, kunnen de mensenrechten niet gerealiseerd worden. Zonder goede wil is de zaak van de mensenrechten kansloos.

3.6. Problemen met de Staat

Voor het beschermen van de mensenrechten kan de wet dus niet gemist worden. Omdat alleen de Staat wetten kan maken en handhaven, is de Staat zelf daar dus ook onmisbaar voor. Dat betekent dat de Staat bij veel problemen rond de mensenrechten een onderdeel van de oplossing is. Maar dat is niet altijd zo: de Staat kan ook een onderdeel van het probleem zijn.

We moeten hier wel onderscheid maken tussen volwaardige democratieën enerzijds, en minder vrije of onvrije Staten anderzijds. In een democratische rechtsstaat is sprake van tenminste een welwillende houding t.o.v. de mensenrechten, maar in onvrije Staten is bij de overheid sprake van kwade wil.

Op grond van de mensenrechtenverdragen dienen Staten hun burgers vrije verkiezingen, vrijheid van vergadering en vereniging, en vrijheid van meningsuiting te garanderen. Ze moeten een vrije pers, en onafhankelijke vakbonden toestaan. Ze moeten de privacy van hun burgers, en de rechten van verdachten respecteren. Ze moeten zorgen voor behoorlijk bestuur, en voor een onafhankelijke rechtspraak. In een onvrije Staat zijn dit allemaal rechtstreekse bedreigingen voor het voortbestaan van het regime. Daarom zal de overheid in een onvrije Staat deze zaken niet toestaan.

Niettemin kan ook in een democratische rechtsstaat de overheid problemen veroorzaken voor de mensenrechten.

De overheid dient vaak meerdere belangen, en er moeten dus heel vaak afwegingen gemaakt worden tussen die belangen. Het belang van de mensenrechten heeft daarbij één zwakke kant: het is niet direct kwantificeerbaar. Zolang de omstandigheden gunstig zijn, hoeft dat geen problemen op te leveren, maar bij een tegenvallende economie, een oplopend begrotingstekort, maatschappelijke spanningen, of electorale tegenslagen, kan de positie van de mensenrechten onder druk komen te staan. Dan kunnen, bij de keuzes die de overheid moet maken, soms de mensenrechten toch het onderspit delven.

Een aantal voorbeelden:

- De overheid moet de burger vrijheid van meningsuiting garanderen, maar ook de openbare orde bewaren. Als de burger een mening wil uiten die op grote weerstand stuit bij andere burgers (denk aan het Zwarte Piet debat, of aan een Pegida demonstratie), dan kan dat leiden tot ordeverstoringen. Dan kan het voor de overheid verleidelijk zijn om een demonstratie te verbieden, om rellen te voorkomen. Toch moet de overheid het recht van

de burger om zijn mening te uiten beschermen, ook wanneer die mening grote weerstand oproept bij andere burgers.

- De overheid moet criminelen veroordelen en opsluiten. Maar de overheid moet ook de rechten van verdachten beschermen. Voor dat laatste moet aan hen die dat niet zelf kunnen betalen een gratis advocaat worden toegewezen. Dat kost niet alleen veel geld, maar kan ook een snelle afdoening van zaken in de weg staan. Dan wordt een bezuiniging op de kosten van gratis rechtsbijstand erg aantrekkelijk.
- De overheid moet er voor zorgen dat gehandicapten vrij en zelfstandig kunnen gaan en staan waar zij willen, ook met het openbaar vervoer. Dus zullen treinen en bussen moeten worden aangepast voor rolstoelen. Maar dat kost wel veel geld. Misschien moeten we de uitvoering hiervan maar tien of twintig jaar naar de toekomst schuiven.¹²
- De bezetting van politie en justitie heeft te lijden gehad van bezuinigingen. Daardoor kan het meer tijd kosten om een zaak tegen een verdachte rond te krijgen. Dus worden verdachten soms meerdere jaren in voorarrest gehouden, ook al is dat in strijd met de mensenrechtenverdragen.
- Een regeringspartij dreigt stemmen te verliezen aan een oppositiepartij die een harde opstelling kiest tegenover asielzoekers. De regering reageert daarop door gemeenten te verbieden uitgeprocedeerde asielzoekers onderdak te verlenen – ook al betekent dit een schending van de mensenrechten. Zo neemt een middenpartij dan een extremere partij “de wind uit de zeilen” door zelf de agenda van die extremere partij uit te gaan voeren.

Deze voorbeelden komen allemaal uit de Nederlandse praktijk, en Nederland is een democratische rechtsstaat.

Dit laat dus zien, dat ook een democratische rechtsstaat soms in gebreke blijft bij het beschermen van de mensenrechten. Daarom is een onafhankelijke mensenrechtenbeweging hoognodig. Organisaties van particulier initiatief, zoals Amnesty International, Human Rights Watch, Artsen Zonder Grenzen, maar ook journalisten, moeten de overheid zo nodig bij de les houden.

3.6.1. De ambtseed

Vanwege de bijzondere positie van de Staat als hoeder van de mensenrechten zou voor overheidsdienaren het respecteren van de mensenrechten een uitdrukkelijke plicht moeten zijn. Op dit moment ontbreekt een verwijzing naar de mensenrechten in de ambtseed of ambtsbelofte die iedere ambtenaar moet afleggen. Er wordt wel verwezen naar de wet, maar niet naar de mensenrechten als gedachtegoed.

Het volgende is een onderdeel van een ambtseed / belofte voor ambtenaren van een gemeente:

Ik zweer/beloof dat ik plichtsgetrouw en nauwgezet de mij opgedragen taken zal vervullen en dat ik daarbij de Grondwet en alle overige wettelijke regelingen van ons land en van de gemeente [...] zal eerbiedigen.

De UVRM heeft in Nederland geen kracht van wet¹³, dus de verwijzing naar het eerbiedigen van de wet houdt niet het eerbiedigen van de UVRM in. Het zou daarom goed zijn wanneer de volgende formulering hieraan zou worden toegevoegd:

¹² Het Besluit toegankelijkheid van het openbaar vervoer is in 2011 vastgesteld. Daarin was opgenomen dat de treinen per 1 januari 2030 aangepast zouden moeten zijn.

¹³ Nederland heeft in 1948 in de Algemene Vergadering van de VN gestemd vóór het aannemen van de UVRM, maar omdat de UVRM een Verklaring is – dus geen verdrag – kon deze in ons land geen kracht van wet krijgen. Wel is de tekst van de UVRM opgenomen in de elektronische database van alle Nederlandse wetten (<https://wetten.overheid.nl/BWBV0001008/1948-12-10>), onder de vermelding: “Regeling treedt in werking op nader te bepalen tijdstip”.

Ik zweer/beloof dat ik bij de uitoefening van mijn taken de fundamentele rechten en vrijheden van de mens, zoals verwoord in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, zal respecteren.

Dit zou in de praktijk tot discussies kunnen leiden over wat een ambtenaar wel of niet zou mogen doen, en daarom zal onze overheid, gesteld als ze is op rust, reinheid en regelmaat, daar niet aan willen. En dat is jammer, want juist uit dit soort discussies kan een betere maatschappelijke bewustwording ontstaan van wat de mensenrechten voor ons allemaal betekenen.

4. Aanpak van de problemen

In het vorige hoofdstuk hebben we de problemen voor de mensenrechten als volgt ingedeeld:

- problemen die te maken hebben met de inhoud van de mensenrechten (dus met vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit);
- problemen met de ideologische basis van de mensenrechten;
- problemen met goede resp. slechte intenties;
- en problemen met de Staat.

Als we nu naar de aanpak van de problemen gaan kijken, zullen we onderscheid maken tussen “voorkomen” en “genezen,” ofwel: tussen bevorderen en handhaven.

(Met name het onderwerp “handhaven” zal hier slechts schetsmatig behandeld worden. Dit onderwerp wordt een van de belangrijkste thema's van een nog te verschijnen vervolgstudie.)

4.1. Het bevorderen van de mensenrechten

Bij bevorderen hebben we het over voorlichting, en over regelgeving.

Voorlichting

Voorlichting over de mensenrechten kan en moet op vele niveaus plaatsvinden:

- in het onderwijs (niet alleen in het middelbaar onderwijs, maar ook in het basisonderwijs);
- in de opleidingen voor leraren;
- als onderdeel van opleidingen Bestuurskunde (voor toekomstige ambtenaren);
- in publicaties van organisaties van particulier initiatief;
- in publicaties van het College voor de Rechten van de Mens (paragraaf 4.2.3 op pagina 25 hieronder is aan dit College gewijd.)

Goede informatie kan een geweldig tegenwicht zijn tegen onwetendheid en vooroordelen. En een goede uitleg kan mensen de ogen openen voor de consequenties van wat ze (niet) doen.

De belangrijkste pijler onder het voorlichtingsgebouw is de lerarenopleiding. Leraren voor zowel basis- als middelbaar onderwijs moeten niet alleen een goed begrip van de mensenrechten hebben, maar ze moeten ook stevig in hun schoenen staan als het aankomt op het verdedigen van de mensenrechten tegen andersdenkenden.¹⁴

Begin 20^e eeuw kregen katholieke jongeren op school les in “apologie”: het verdedigen van hun geloofsovertuiging tegenover andersdenkenden. Wij zouden onze leraren moeten trainen in de apologie van de mensenrechten.

Regelgeving

Dit betreft het nemen van “vooruitstrevende maatregelen” door de overheid, zoals dit in de Preambule van het UVRM wordt bedoeld (zie pagina 18 hierboven). In de Nederlandse context zou hier veel meer op ingezet kunnen worden.

---

¹⁴ Zie de opmerkingen over de multiculturele samenleving op pagina 17 hierboven.

Bestuurlijk Nederland hecht sterk aan de handhaafbaarheid van regelgeving. Het lijkt erop dat onze bestuurders denken, dat ze in hun hemd zullen staan wanneer ze een opgelegde regel niet kunnen afdwingen. Dus als men van mening is dat iets niet of onvoldoende te handhaven zal zijn, laat men regelgeving bij voorkeur achterwege. Daarbij gaat men voorbij aan de signaalfunctie van regels, en dat is jammer.

4.2. Het handhaven van de mensenrechten

Bij handhaven kunnen we twee benaderingen onderscheiden: confronteren en sancties (straffen) opleggen.

Schending van mensenrechten is strafbaar, maar de opvoedende werking van straffen is twijfelachtig. Respect voor de mensenrechten is een levenshouding, en die kan door straffen niet worden afgedwongen.

Het verdient daarom in het algemeen de voorkeur om eerst daders te confronteren met (de gevolgen van) hun daden, in de hoop dat zij hiervan leren.

Maar in laatste instantie kan de mogelijkheid voor het opleggen van straffen niet gemist worden.

4.2.1. Publieke confrontatie

Bij individuele daders past een rechtstreekse confrontatie. Voor jongeren kan dat bijv. een traject via Bureau Halt zijn (zie de volgende paragraaf). Maar wanneer de dader een instelling of bedrijf is, is een publieke confrontatie effectiever.

Negatieve publiciteit kan een belangrijk middel zijn in het bestrijden van wangedrag van instellingen of bedrijven. Denk bijv. aan de publiciteit rondom kinderarbeid en andere misstanden in de kledingindustrie, in landen als India en Bangladesh. Door de maatschappelijke verontwaardiging werden kledingbedrijven na verloop van tijd gedwongen om stelling te nemen tegen de slechte arbeidsomstandigheden in die landen.

Ongunstige arbeidsvoorwaarden zijn een schending van de mensenrechten. In de UVRM staan verschillende bepalingen hierover, waaronder artikel 23, lid 1:

Een ieder heeft recht op arbeid, op vrije keuze van beroep, op rechtmatige en gunstige arbeidsvoorwaarden en op bescherming tegen werkloosheid.

De media kunnen ook een belangrijke rol spelen in het confronteren van de publieke opinie met de onmenselijke gevolgen van hardvochtig overheidsbeleid. Soms brengt een enkele foto daarbij meer teweeg dan een dik rapport van Amnesty International, of van de VN Hoge Commissaris voor de Mensenrechten: de broodmagere ribbenkast van een Bosnische krijgsgevangene in een Servisch concentratiekamp, of het lichaampje van een dode kleuter langs de vloedlijn van de Turkse kust.

De verontwaardiging ebt weer snel weg, dat wel – maar toch is het belangrijk dat we niet vergeten wat er in de wereld gebeurt.

Ook dichterbij huis kan publiciteit een belangrijke rol spelen. Wanneer bijv. het College voor de Rechten van de Mens (zie paragraaf 4.2.3) een uitspraak doet over een zaak van discriminatie op de arbeidsmarkt, wordt deze altijd gepubliceerd. Op de website van het College

staan inmiddels meer dan 4.000 van deze uitspraken (door het College “Oordelen” genoemd: zie <https://mensenrechten.nl/nl/oordelen>.) Voor het bedrijf of de instelling in kwestie kan een negatief oordeel van het College tot fikse reputatieschade leiden. Vaak is dat voldoende om een beleidsverandering in gang te zetten.

4.2.2. Bureau Halt

Voor jongeren van 12 tot 18 jaar is er Bureau Halt (“Het Alternatief”). Deze organisatie richt zich op het voorkómen en bestraffen van “grensoverschrijdend gedrag” door jongeren, voor zover dit strafbaar is.

Jongeren die zich schuldig maken aan bijv. vernieling, of verstoring van de openbare orde, kunnen een “verwijzing” naar Halt krijgen. Voor de jongere zit hier als voordeel aan, dat hij geen strafblad krijgt. Dat maakt van het Halt-initiatief een tweede kans maatregel.

Het accent van de Halt-interventies ligt op het beïnvloeden van het gedrag van de jongere. In de woorden van de website: “Tijdens de Halt-straf confronteert Halt de jongere met zijn gedrag en de gevolgen daarvan.”

Het volgende is een stukje van de website (www.halt.nl):

Een Halt-straf bestaat uit de volgende onderdelen:

- Gesprekken tussen jongere, ouders en de Halt-medewerker.
- Eventuele schade vergoeden.
- Aanbieden van excuses.
- Maken van leeropdrachten.
- Soms ook een werkopdracht.

Leeropdrachten

Halt-jongeren maken (digitale) leeropdrachten en verslagen over hun delict of gedrag. Ze moeten zich bijvoorbeeld verdiepen in de gevolgen van winkeldiefstal als ze daarvoor zijn opgepakt. Of ze krijgen een leeropdracht over agressie of groepsdruk.

Grensoverschrijdend gedrag kan duiden op onvoldoende normbesef. Een goed ontwikkeld normbesef is onmisbaar voor een klimaat waarin de mensenrechten worden gerespecteerd. Met name de vrijheidsrechten zijn hiervan afhankelijk.

Iedereen heeft er recht op zich vrijelijk en zonder angst te kunnen bewegen. De volgende artikelen van de UVRM handelen hierover:

Artikel 3

Een ieder heeft het recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon.

Artikel 13

1. Een ieder heeft het recht zich vrijelijk te verplaatsen en te vertoeven binnen de grenzen van elke Staat.

Het aanrichten van vernielingen in de openbare ruimte, of andere vormen van ordeverstoring, maken inbreuk op het gevoel van veiligheid waar iedereen recht op heeft. Dat gedrag is dus een schending van de mensenrechten.

4.2.3. Het College voor de Rechten van de Mens

Het College voor de Rechten van de Mens is een orgaan dat in 2012 door de overheid is ingesteld. Artikel 1, lid 3 van de Wet College voor de Rechten van de Mens luidt als volgt:

Het College heeft tot doel in Nederland de rechten van de mens, waaronder het recht op gelijke behandeling, te beschermen, het bewustzijn van deze rechten te vergroten en de naleving van deze rechten te bevorderen.

In artikel 4 van de zelfde wet staat, dat het College “zijn taak in onafhankelijkheid vervult.”

Op zijn website (www.mensenrechten.nl) noemt het College een lange lijst van taken op. De meeste daarvan betreffen voorlichting, advisering, en stimulering. Klachten over schending van mensenrechten kan het College maar voor een deel zelf behandelen, nl. alleen klachten op grond van de Algemene Wet Gelijke Behandeling. Dit betreft klachten over discriminatie op een aantal specifieke terreinen (voornl. arbeidszaken). Bij andere klachten op het gebied van de mensenrechten moet het College betrokkenen verwijzen naar andere instanties, zoals bijv. een Ombudsman, of de rechter.

De oordelen van het College zijn niet juridisch bindend, maar volgens het College reageert in ongeveer 80% van de gevallen een in het ongelijk gestelde instantie in meer of mindere mate op de uitspraak.

Het volgende komt van de website van het College:

Het nut van een oordeel

De oordelen van het College zijn niet juridisch bindend. Dit betekent dat het College geen straffen of maatregelen kan opleggen als er sprake blijkt te zijn van discriminatie. Onze ervaring is wel dat in ongeveer 80% van de gevallen de verweerder actie onderneemt. Dit kan uitenlopen van een excuus tot het wijzigen van beleid van de organisatie. Oordelen worden wel altijd openbaar gemaakt, waarbij we alleen de naam van de organisatie bekend maken.¹⁵

Als de verweerder “in ongeveer 80% van de gevallen” actie onderneemt, dan wordt er dus in één op de vijf zaken helemaal *niets* met de uitspraak van het College gedaan.

Wat de website voorts niet vermeldt is, dat het College een aanvullende bevoegdheid heeft, op grond van artikel 13, lid 1, van de Wet College voor de Rechten van de Mens:

Het College kan in rechte vorderen dat een gedraging die in strijd is met de Algemene wet gelijke behandeling, de Wet gelijke behandeling van mannen en vrouwen of artikel 646 van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek onrechtmatig wordt verklaard, dat deze wordt verboden of dat een bevel wordt gegeven om de gevolgen van die gedraging ongedaan te maken.

Dit betekent dat het College dus zelfstandig een zaak kan aanspannen bij de rechter, die dan met een bindende uitspraak moet komen. Dit middel zou bij uitstek geschikt zijn om in te zetten in de 20% van de gevallen waarin een in het ongelijk gestelde partij zich niets aantrekt van het oordeel van het College.

Tot op heden (2020) heeft het College geen gebruik gemaakt van deze bevoegdheid.

¹⁵ <https://www.mensenrechten.nl/nl/college-voor-jou>.

4.2.4. Het Openbaar Ministerie

Het OM heeft meer handvatten voor handhaven dan het College voor de Rechten van de Mens. Het College moet het (voor wat betreft handhaven) doen met de Wet Gelijke Behandeling, maar het OM kan ook zaken vervolgen op grond van een aantal specifieke antidiscriminatie artikelen in het strafrecht. Deze artikelen hebben een ruimere werking dan de bepalingen van de Wet Gelijke Behandeling.

Daar staat tegenover dat voor een veroordeling op grond van het strafrecht “wettig en overtuigend” bewijs nodig is. Dat is een tamelijk hoge lat. Voor discriminatiefeiten worden dan ook maar weinig zaken vervolgd: in 2018 ongeveer 100. Daarvan kwam maar iets meer dan de helft voor de rechter, de rest werd geseponeerd.

Aan de ene kant is dit teleurstellend, want het is overduidelijk dat er (veel) meer dan honderd discriminatiefeiten per jaar voorkomen. Aan de andere kant is het juridiseren van de mensenrechten niet per se een goede zaak. Zoals gezegd, respect voor de mensenrechten is een levenshouding, en die kan door straffen niet worden afgedwongen.

Misschien zou er, specifiek voor discriminatiezaken, ook voor volwassenen een Halt-achtig initiatief opgezet kunnen worden. De uitvoering daarvan zou als taak opgedragen kunnen worden aan het College voor de Rechten van de Mens.

4.2.5. Internationale beroepsinstanties

Hoewel de Nederlandse rechter in principe onafhankelijk is van de overheid, maken de medewerkers van de rechtspraak wel deel uit van de Nederlandse samenleving, waar ook die overheid toe behoort. Men ademt als het ware de zelfde lucht in. In sommige gevallen kan men daardoor toch te dicht op de feiten zitten om ze objectief te kunnen beoordelen. Daarom is het goed dat er op het terrein van de mensenrechten ook internationaal opererende beroepsinstanties zijn, te weten de VN-commissies voor de mensenrechten en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Overigens kan men zich pas tot deze instanties wenden nadat alle binnenlandse juridische mogelijkheden zijn uitgeput.

Omdat Nederland de belangrijkste VN-mensenrechtenverdragen heeft geratificeerd, kunnen Nederlandse burgers bij diverse VN-commissies klachten indienen omtrent mensenrechtenschendingen. Deze VN-commissies kunnen een klacht onderzoeken, en daarover tot een oordeel komen. Hun uitspraken worden gepubliceerd, maar zijn niet bindend.

Omdat Nederland het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens heeft geratificeerd, heeft ook het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg de bevoegdheid om mensenrechtenschendingen in Nederland – al dan niet bedreven door de Nederlandse overheid – te vervolgen.

De bevoegdheden van dit Hof reiken verder dan die van de VN-commissies: de uitspraken van het Hof zijn bindend. Het Hof heeft zelfs een aparte afdeling die toeziet op het uitvoeren van de vonnissen.

4.3. Bevorderen en handhaven: schematisch overzicht

Onderstaand schema laat zien welke instanties actief zijn in het bevorderen en handhaven van de mensenrechten.

Bevorderen		Handhaven	
Voorlichten	Regelgeving	Confronteren	Sancties opleggen
Onderwijs Lerarenopleidingen Opleidingen Bestuurskunde Organisaties van particulier initiatief Bureau Halt College voor de Rechten van de Mens	De overheid	De media Organisaties van particulier initiatief Bureau Halt College voor de Rechten van de Mens (VN-commissies)	Bureau Halt Openbaar Ministerie (Europees Hof voor de Rechten van de Mens)

Tabel 2 Instanties, actief bij het bevorderen en handhaven van de mensenrechten
(Internationale instanties staan tussen haakjes)